

Нижчий ум і тупоумність не вміють сумніватися, не вміють ставити собі квестій. А інтелігенція зі своєї скарбівні на світ виходить, кругом оглядається, щоби добре розпізнати своє положення в нинішньому світі, бо вчорашній вже минувся.

Благословенні ті, що вміють добре користуватися сумнівами. Вони наче досвідчені родичі, що визволяють дітей від їхньої упертості й короткозорости. Такими були всі великі винахідники, що визволили нас від старих упереджень, а збагатили нас новими правдами. Благочестиві старці, Йосиф і Нікодим, самотні з жидівського синадріону, що вміли як слід сумніватися, змили ганьбу з людського роду, коли похоронили знеславленого Христа.

А синадріон був певний понад усякий сумнів, що правдивий Христос не може й не сміє переходити тернистого шляху звичайної людини.

Улас Самчук.

Волинь.*)

(Продовження).

Особливо цікаво було одного разу. Пішли вони з мамою на Лебедське збирати опеньки і зайшли досить далеко за зруб, аж за Мартинове займище. Вийшли вони на один горбок, від котрого на північ простягалася досить широка рівнина... Здаля видно було ні то якусь дорожину, ні то широку межу. Скорше була то дорожина. Низка широковітих дерев чітко зарисовувалась на холодному мармурі осіннього ясного неба. Видно було також якісь забудівлі.

— Що то там, мамо?.. — питає Володько.

— То є Клопи — пояснила мати...

— Аа, він вже знає... Там мешкає Василів дід характерник Юхим, у якого син Клим „з ума зійшов“. Він має велику пасіку і „щось до пчіл знає“.

Там мешкав дійсно дід Юхим, перший Матвіїв тесть, який має двох оженених синів та добре господарство. Перша Матвієва жінка померла наглою смертю, коли Василеві було „тридцять неділь“. Тому то, думав Володько, мама не долюблюють Василя. Там на хуторі також живе Катерина, перша Матвієва дочка. Володько бачить її часом, коли вона „до нас“ приходить. Вона приносила йому часом мід, горіхи, цукорки. Бачить він також і діда Юхима, але це бува так рідко, що йому недовелось ближче його пізнати. Він тільки багато чув про нього, як говорять у млині завізники. Кажуть: — „ото як почнуть вулики роїтися, то Юхим наставить по саду нових вуликів, пошепче щось і рої

*) Гл. „Дзвони“ чч. 1, 2, 3, 4, 5, 9, 10 і 12 1932.

самі так і летять до них"... Або кажуть: — „Зимою дід Юхим на верстаті робить*"). Над ним висить нова дубельтівка. Заманеться йому яку дичину підстрілити. Хапає дубельтівку й так як є, у одній білизні, босий мерщій у садок. Оббіжить там навколо одної дички й заяць сам прибіжить. Піх-пах і Юхим має дичину". Люблять також оповідати, як Юхим наглулумився з Борщовецького пана Жуковського. Багатий пан. Одних коней пар двадцять; зо сто коров. Виїздить завжди четвернею — „цугом" і як біжать карі кониська, аж земля стугонить. Розказують, їде раз Юхим з Верхівського млина. Було це літом над вечір. Їде поволі, пісню мугикає. Аж тут наганяє його четвернею пан Жуковський: — з дороги! — гукає ще здалека візник. Але Юхим не квапиться. Поволі звертає собі на бік, а дорога, як звісно, польова... Вузьенька, коли звертати, так нікуди інше, як в чуже збіжжя. Ще як звертають обоє зустрічні, то сяк-так. Але це ж пан. Він звертати не звик... І щось там так сталось, що Юхим не звернув як слід. Пан мусів спинити коні й обїзджати, так що фаєтон його трохи на бік звернувся...

— Дай, гукає він на візника, дай тому хлопкові батюгою! Хай знає драб, як звертати! — Візник як зведе Юхима через плечі; минув і поїхав.

Юхим, але нічого не сказав. Та не відїхав пан і з пів верстви, як всі четверо колеса раптом позлітали з осей. Фаєтон так і сів на дорозі. Юхим повслі собі догнав пана, минув і поїхав.

— Дядьку, дядьку — гукає візник на Юхима. — А будьте так добрі. А допоможіт. Пробачте, що так вас образив...

Юхим: Трр! Спинив коні, мовчки злазить. Візник тим часом лььоники та шрубки позбирав... І вони разом насадили колеса. Пан дякує, на чай дає. Куди там... Юхим ніколи ніяких чаїв не пє. Ідьте собі здоровенькі.

І пан поїхав. Поїхав також і Юхим... Але тільки що відїхав пан знов верству... Трахі!.. і знов різал'—ма всі колеса розкотились... Знов просить пан Юхима, знов вибачається і так, чуєте, водив Юхим пана до вечора, аж поки той не догадався та на гусак горілки Юхимові не вткнув... А Юхим, як звісно, хмельного не вживає. На бідних, каже, віддам... А в дійсності Юхим дорогі „таємственні" книги купляв, чорну магію всю перечитав, біблію з кінця в кінець, від точки до точки зі всім Апокаліпсісом знає...

Отакій то був Юхим... Таким і знав його Володько. Але де він, цей загадковий і дивний чоловігя мешкав, цього Володько до сьогодні не знав. А ж тепер мати показала.

Що то за перший батьків тесть і хто то була Василева мати, (хоча й дуже хотілось знати) Володько матері не питав.

Головне це, дід чарівник. Цікаво було б його ближче пізнати. І місцевість ця показалаь йому дивною та приманливою. Порожньо й тихо тут. Сонце ж світить... А хата в далені біла, біла, зеленою бляхою крита. Не живуть у таких чарівники...

*) На верстаті робити, значить, полотно ткати.

А що ж там далі? Що за тим загадковим хутором? Небо туди таким водоспадом затягається. Коли заходить сонце, то підкреслено, хвалючись.

Барвно там, ніби нечувану хтось робив за лісом пожежу. Жорстоко пробите воно й окривавлене...

Скільки то всякої всячини цікавої, загадкової. А скоро мороз вдарить, сніг спаде, засуржить буревій, зірветься безліч білих опирів і зареготять вони по звіринному на тисячу ладів... Страшно тут буде.

Ще далі зайшов Володько, коли одного разу втікла йому Раба. Проклятуша коровисько, „бодай вона здохла“, чогось зненацька збурилась, і давай! Муу! Муу! Муу!.. Мукає й мукає... Теличка й собі за нею. Що таке? Володько нашорощився, палюгою озброївся, підходить як хоч. Але по цьому корова задерла хвоста й драла. Ох, Боже! Та цеж вона бозна куди побіжить. А у Володька чоботиська на ногах, що ледви соває ними... А корова біжить та біжить. Стане попасеться... Володько добіжить до неї, а вона кивне хвостом і далі... Володько просив, благав: на-на-на, Рабенька! На-на-на! Та ніба вона розуміє його? Йому вже плач в горлі. А тут вже вечоріє. Коли ж отямився, оглядівся навколо... Де ж це він?

Він ще тут ніколи не був. А серце тьох, тьох, тьох!.. В далечині перед ним чорнізна стіна якогось лісу. Ото ж туди забіжить корова. Що буде? Оглянувся. Горенько... Де ж теличка? Вона бігла, бігла за ними й десь залишилась. Ну, тут вже Володько просто вплач.

Корова під лісом спинилась і далі вже не біжить. А в лісі темно. Навколо глухо. Тиша така, що за п'ять верстов чути, як гилька з дерева спадає. Крук десь гулко крупоче. Кажуть, дики свині в лісах водяться. У Володька шкіра нижиться, волосся на голові встає.

Плачучи піймав він косяк ту корову, взяв на повідок і повела вона його назад. Ледви, ледви встигає він клегати за нею. Ніг не чує. Боїться, що то скажуть дома тато. А що він винен? На щастя вже коло дому й теличку надибав. До дому притьомпав зовсім поночі.

— Де то ти так довго барився? — питає батько.

Плачучи оповідає Володько. — Ну, ну, дурний... Не плач. Мати вже пішла тебе шукати... Володько хлипає, витирає рукавом очі. Перший раз, по вигоєнню ока заплакав і плач цей вивийшов йому на користь. Краще почало око бачити...

Одхлипавши й сього-того поївши, поліз Володько на піч. У запічку спав уже Хвидот...— Щасливий він — думав Володько. Тому не треба мати діла з отими осоружними коровами. І вигриваючись на гарячому черені обдумував він цілий день і той нововідкритий, таємничий страшний ліс. Боже мій! Як добре, що він уже не в тому лісі, а тут, на печі. Там темно, темно. Там лиш шугає вітер, виють вовки та хрюкають дики... Ух!.. — і він горнеться калачем і в щасливій повній далеких острахів, безпеці на нього нагально нападає і морить кам'яно-міцний сон. Сонного

мати зняла з печі, положила на полу прикрила гунькою й пере-хрестила!.. — Спи, спи! Набігається за день, намучиться!.. А Володько спить і зрідка глибоко зхлипує.

Пізніше дуже кортіло Володькові розпитати батька про той таємничий ліс, але не міг на це одважитись. Батько молотив тепер ціпом жито, та робив кулі. Часто ходив десь в справах купівлі землі, то до Лебедей, то до Дерманя, до банку. Там побіццали йому зодві сотні карбованців випозичити.

А Василів собачка за цей час так підріс, що далі ховати його не має можливости. Василь і так потерпав, що мати рано чи пізно сама знайде його дорогоцінного пса і тоді буде ще гірше, ніж коли б він сам його виявив. З приводу цього між Василем та Володьком відбулася нарада, наслідком котрої брати обопільно в дечому зобов'язалися. Василь до цього ніколи не вважав за потрібне вступати з Володьком в які-будь серйозні розмови, але обставини змусили його до цього. Мусів.

Він розважав так: мати не любить собак, а коли ще довідається, що собаку приніс Василь — пиши пропало. Вона ніколи не погодиться, щоби кормити пса, коли вона он не має чим веприка годувати. „У мене немає мільонів і злодіїв я не боюсь. Встережемо свої маєтки й без собак“. Ну й що їй на це скажиш? Вона не знає, як дуже любить Василь собак... І тут то Володько може багато допомогти, бо мати любить його і нічого йому не відмовляє...

Дивний збіг обставин. Справа складалась так, що обидва брати мали один до другого займи.

Від довшого вже часу, коли Володько пасе корови і всі його старші товариші пішли до школи, споглядав він не раз в сторону села, де далеко-далеко, за монастирськими садами, маячить вежа монастирської дзвінниці. Видно на горі каплицю. Навіть при ясній погоді видно золоченого хреста приходської церкви, яка знаходиться в долині за народньою школою, захована в глибокому старому саду.

Володько знає, що там коло монастира знаходиться великий двоповерховий Семінар. Вчиться там багато учнів, отих що співають в монастирі. Там є гарно. Великанські залі з величезними як „наші“ двері вікнами... Минулої весни, на Проводи, коли вони з мамою верталися з могилок, то йшли повз вікон тієї школи... Там грали скрипки, співали учні... А луна по залах, ніби по лісі котиться. Які щасливі ті люди, що можуть вчитися в такій школі. Ходити по гладенькому помості, бігати вверх та вниз по сходах, дивитися у низ з вікна другого поверху... Ух... Як високо! Боже, це ж мусить бути страшенно цікаво...

І малий божитья, що як виросте, то піде туди, буде вчитися, буде грати, співати, носити уніформ, гарні ваксовані чоботи.

Але для того треба вчитися. Треба бути розумним. Треба знати. От Василь...—Він дурний. І чому він не хоче ходити до школи? Він не має стільки книжок „кітрадів“ (зошитів), пер, чорнила „кариндашів“ Він має так багато книжок з образками, „картинками“, як він каже...

Василь тільки не хоче їх читати. А сам Володько не зміє. Там такі гарні, такі гарні казки, що Господи!.. Правда всі вони не по нашому, по руському, але кожний мужик мусить навчитися руської мови.

Інакше з нього нічого не буде. Інакше буде він тільки, як наш тато... Пні дубові корчувати, каміння ломом бити, орати, сіяти та їсти картоплю... Ні. Він не хоче бути мужиком. Хай йому чистець...

До того ще, перед кількома дня, щось на Василя напало (чи то і тут не собака причиною) і він „сам“ покликав Володька: — „Ходи но, я прочитаю тобі казку“. Залізли на пч і Василь перечитав про „Кошея Безсмертного“. Боже! Володькові захопило дух. За той час він не змигнув ні на хвиличку.

ИСТОРИЯ ИСТОРИИ

Гулієльмо Фереро.

Могутність і досконалість в літературі й мистецтві.

(Причина сучасної анархії в тих ділянках).

Гулієльмо Фереро — професор всевітньої історії в римському у-ті, автор блискучої історії Риму п. з. „Велич та занепад Риму“ (5 т. 1902—7). „Між двома світами“, „Між минулим а тим, що нас жде“, „Єдність світу“ — Це збірки глибоко подуманих й дуже інтересно написаних статей. Своїм змістом вони входять вже в ділянку соціології й філософії історії. Публіцистичний талант Ферера не менший від його наукової ерудиції. Фашистівська влада відібрала йому унів. катедру за сміливу критику її „твердоручної“ політики. Фереро живе тепер на вигнанні. У цьому ч., „Дзвонів“ — подаємо в перекладі, вступ зі збірки п. з. „Промови до глухих“ і один нарис у відповідному скороченні. У чергових ч.ч. помістимо кілька інших нарисів Ферера з тієї самої збірки.

Р е д а к ц і я.

Чого саме хочемо? Це основне питання. Кожна людина і кожна епоха повинні завсіди собі ставити цей запит, так як завсіди і безпереривно тримаємо світло там, де царить темрява. Всупереч цьому — наша воля в повному розладді. Вона часто роздвоюється. Вона бажає рівночасно добра й зла. Вона бажає також цінностей, що себе взаємно виключають: бо по своїй суті одна така цінність — це данина, яку платимо за другу цінність. Іноді знову ця наша воля криється за милі брехні та вмовляє собі, що чогось бажає. Але в дійсності вона жаждє чогось зовсім іншого, дуже часто чогось зовсім протилежного. Іноді наша воля ширяє поза сферою нашого розуму й дійсности: вона жеться за злудними примарами.

Отой хаос в ділянці нашої волі — це смертельна недуга, що поїдає нашу епоху.

Невже це незрозумілі слова пророчень? Може кілька прикладів пояснить значіння тих слів, кілька прикладів роздвоєної